

ՏԻՓՐԱՆՈՒՀԻ

պատմական դրամա հինգ արարածով

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՅԻ

(Շարունակութիւն և վերջ 1)

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐԻԱԾ

ԵՐԵՒՈՅԹ I

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ, ՄԱՐԴՊԵՏ

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ (մտնելով)

Ողջոյն, սիրելիս: Ո՛ւր է Թագաւորը:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Բարե՛, յարգելի:

Դուք հիւանդ էիք, չէիք երևում:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ո՛չ, հիւանդ չէի: Ո՛ւր է Թագաւորը:

1) Տե՛ս «Մուրճ» № 1, 2, 3.

Խընճոյքումն է նա:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Խընճոյքումն է նա:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Խընճոյքում, այն:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Իմ վերադարձըս

Հաղորդիր նոցա:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Ձոյգ աչքիս վերայ: (Գնում է):

ԵՐԵՒՈՅԹ II

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ (մտնելով)

Երանի հիւանդ պառկած լինէի
 Ես այն չար ժամին, որ այնքան դժուար
 Յանձնարարութիւնն ինձ վերայ չընկներ:
 Ի՞նչ երեսով այժմ նայեմ նոցա երեսին:
 Մեր ծերերըն էլ ջահելացել են,
 Ել չեն համբերել, միամտաբար
 Իրանց տւել են խըրախճանների
 Եւ հանդիսաւոր օրը դեռ չ'եկած՝
 Վաղօրօք ահա
 Կատարում են մեծ տօնախմբութիւն.
 Արդէն լիայոյս են նոքա, շուտով
 Նոցա առաջին խորհրդակիցը,
 Ինչպէս զօրասլետ մի քաջամարտիկ,
 Կը վերադառնայ խընդադէմ, պայծառ,
 Յաղթութեան դըրօշն ծածանելով...
 Ահա գալիս են...

Երանի աչդպէս դուք հանդիպէիք
Մեր յաղթանակին, բայց ոչ թէ անարդ
Այս օրհասական մեր սև աղէտին...

(Մտնում է Աժդահակը խորհրդակիցներին հետ. թագաւորը մօտենում է 1-ին խորհրդակցին, որ չէ համարձակուում գլուխը բարձրացնել. Աժդահակը երկար և լուռ նստում է նորա վերայ, և նորա պալծառ դէմքը հետզհետէ մուսլ և լուրջ կերպարանք է ստանում. Բոլորեքեան նախադրում են աղէտը. Երկուդալից խորին լուռ թիւն),

ԵՐԵՒՈՅԹ III

ԱԺԴԱՀԱԿ, ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Դէ խօսիր տեսնեմ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարճ թագաւոր...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Աչքերիս նայիր: Ինչպէս տեսնում եմ,
Դատարկ ու բոշ ես դու վերադարձել,
Որ համարձակուում էլ չես պարզ աչքով
Երեսիս նայել:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարճ թագաւոր...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ըսպասիր մի քիչ: (Գահը բարձրանալով). Ամբողջ մարմինըս
Դու զոդ գըձեցիր, անխիղճ ալեւոր.
Իմ հոգու ուրախ տըրամադրութիւնը
Դու լեղի դարձրիր: Նախաըզգում եմ
Ի՞նչ պիտի գուժես: Որքան անբախտ եմ,
Որ քեզպէս անպէտք ծերունիներ են
Մերձաւորներըս... Դէ կըռռն, տեսնեմ,
Ինչպէս ընդունեց քեզ այն ատելին:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻԾ

Կըծու քըրքիջով և դառն հեզնութեամբ
 Եկան իմ առաջ, կարօղ թագաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Կարող թագաւորն աչքըդ հանէ,
 Անիրաւ ծերուկ. դու այդ ի՞նչ արիր:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻԾ

Իմ բարի արքայ, մազի չափ անգամ
 էլ մեղապարտ չէ քո խոնարհ ծառան.
 Բոլորն արդէն յայտնի էր նոցա...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անիծեալ լինիս: Ինքըդ ես անշուշտ
 Մատնել ինձ և քեզ և մեզ ամենիս,
 Երկչոտ նապաստակ: Գոնէ այդ այծի
 Երկայն մօրուքիցդ էլ ամաչէիր:
 Ամէն մի խօսքն արուսասնելիս՝
 Գուցէ հինգ անգամ կակազել ես դու
 Եւ դողդողացել, վախկոտ ծերունի:
 Դու իմ հաւատը ոտնակոխ արիր,
 Ապերախտ, անբան: Իմ շընորհներն
 Դու գետին տւիր: Բոլորից աւել
 Քեզ էի սիրում, յարգում, մեծարում,
 Քեզ եղբօր նըման փայփայում էի:
 Դու իմ առաջին բարձակիցըն էիր
 Խըրախճաններում... և անցեալ անդամ,
 Երբ յաջողութեամբ դու կատարեցիր
 Իմ պատւէրները, դու շողացել ես
 Ի՞նչ ի՞նչ ընծաներ. քեզ պարգևեցիր...
 Քեզ լիակատար իրաւունք տւի
 Նըստել ու պառկել իմ ներկայութեամբ,
 Թոյլատրեցի ծերունուդ վերան.

Կըրել ըսպիտակ այդ ժապաւէնը,
 Թագաւորիդ հետ հաւասարապէս,
 Եւ առաջինը համբուրել իմ այս
 Հողաթափներըս... Եւ այս ամենը
 Քեզ հերկք չեղան, երախտամոռաց,
 Խեղակորոյս մարդ... էլ այսուհետեւ
 Աչքիս չերևաս այդ ժապաւէնով:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Սպանիր ինձ, տէր:
 Այդ ոտներիդ տակ ինձ մատաղ արան,
 Որիցն լըսիր իմ ասելիքըս:
 Թող գետին մըտնեմ, մի հատիկ օրում
 Թող զըրկեմ բոլոր իմ ծաղկահասակ
 Զաւակներիցը, եթէ մեղսակից
 Լինեմ այդ գործին: Ես մեղաւոր չեմ:
 Ո՛հ, ամենեկին ես մեղաւոր չեմ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ապա այս բան էր, որ գըլխիս եկաւ...
 Հիմա ի՛նչ անեմ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Առաջին խօսքը,
 Որ ես լըսեցի նոցա բերանից,
 Այդ սովորական «ողջոյնը» չէր. ո՛չ —
 Այլ բարեւ եկար անմիտ խըրուխլակ, —
 Ահա թէ ի՛նչպէս ինձ ընդունեցին:
 Հէնց այդ րոպէից կասկածանք ընկաւ
 Իմ սըրտում, արքայ. ես բոլորովին
 Շըշմած մընացի: Այնքան երկդիմի,
 Խորհրդաւոր էր Տիգրանի ասած
 Ամեն մի խօսքը, որ եթէ մի ելք,
 Մի հընար լինէր, ես իսկոյն և եթ
 Ետ կը դառնայի՝ առանց յայտնելու:

Մեր հըրաւերը: Մեր տեսակցութեան
 Ամբողջ միջոցին կասկածանքներըս
 Կամ աճում էին ու գըլխիս զարկում,—
 Ասես կատաղած ծովի ալիքներ
 Լինէին նոքա, —կամ էլի հանդարտ
 Անդրադառնում: Կարող թագաւոր,
 Ով լինէր իմ տեղ, որ այդ բոլորին
 Ձը կորցընէր իրան, և կէս չը լինէր
 Նորա խեղճ հոգին: Միայն ես էի,
 Որ կարողացայ ձեռնալ անդէտ,
 Առ ոչինչ դընել նոցա յանդուգըն
 Վիրաւորանքը և մինչև վերջը
 Անյողդողդ մընալ...

ԱԺԻԱՀԱԿ

Այդ թող, այլ պատմի՛ր
 Յետոյ ի՞նչ եղաւ: Անէծք հայուհուն...

ՀԱՐՊԱԴ (առանձին)

Ձարածըճի սիրտ, ի՞նչ ես թըռչկոտում
 Ուրախութիւնից. պարելու միջոց
 Դու դեռ շատ ունիս:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Հաղորդելիքս... պէտք է տեսնէիք
 Թէ ինչեր արին: Անէծք, յիշոցներ,
 Նըզով, հայհոյանք գըլխիս թափւեցին...
 Երդում եմ, արքայ,
 Իմ թագաւորիս հըզօր անունով,
 Մեր այն դարանի ելեւջները
 Ամենաչընչին մանրամասնութեամբ
 Վաղօրօք արդէն գիտէին նոքա:
 Բայց ի՞նչ հրաշքով է այդ իմացել
 Դա խորհուրդըս է, տէր, որի մասին

Ես առժամանակ դեռ չեմ յանդիմանիլ
Բերանըս բանալ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Այդ իմ բանըս է՝
Մատնիչ թագուհուն հրապարակ հանել
Եւ պատժել նորանս Դու շարունակիւր...
Քոյր ու եղբայրը երկու խընձոր են
Եւ երկուքն էլ մի ծառից կըտրած,
Միթէ չէ յայտնի: Ինձ համբերութիւն,
Ինձ համբերութիւն... Ատելի կընոջ
Ես պիտի ձեւեմ... Դու շարունակիւր:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Երբ ես իմացայ, որ աննրպասա ծուռ
Է հանգամանքը, իսկոյն կամեցայ
Ես վերադառնալ: Տեսնում եմ յանկարծ
Ինձ թոյլ չեն տալիս. քեզ հարկաւոր է
Մի օր ըսպասել. յանձնարարական
Պէտք է մի նամակ տանես արքայիդ:
Ես էլ ի՞նչ անեմ—հակաճառելն
Անհնարին էր: Եւ այսպէս ահա
Ես ճարահատեալ՝ զըլուխս քաշ արած
Հըպատակեցի նոցա հըրամանին:
Ես մտայ բանտը, ուր հրաւիրեցին
Ձեր ալեորին...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Գըլխովին կորչեն

Հողի երեսից բոլոր հայերը...

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Հետեւեալ օրը ինչ դժւարութեամբ
Ճանապարհ ընկանք: Բայց ամենեւին
Անպատմելի է ինչեր կըրեցինք,

Մինչև դուրս գալինք անիրաւ տեղից,
 Փողոցների մէջ, զրեթէ ամեն
 Մեր քայլափոխում, հանդիպում էին
 Լիկտի խմբակներ, ծաղրածու խուժան,
 Լակոտներ անգամ—մի խօսքով,
 Բոլոր սըրիկաները և շան զարմերը,
 Որոնցով լեցուն է Արմաւիրը,
 Նոքա, ընկներով մեր ետևիցը,
 Ճիշտ կապիկային խեղկատակութեամբ
 Սուր սուլումեննով, չարածիծաղ, պիղծ
 Գոռում-գոչումով մեզ քըշում էին
 Մինչև ոստանի արւարձանները,
 Ամբողջ քաղաքը թընդում էր ուրախ
 Նւագածութեամբ և գուսանների
 Բամբռան ձայնով, և լրսում էին
 Բարձր Վեցցէշներ—ողջ Արմաւիրը
 Կարծես տօնում էր ինչ և փառաւոր
 Տօնախմբութիւն, Բոլորի բերանին
 Պըտըտում էին Վեցցէ մեր Տիգրան,
 Կեցցէ անձնազոհ մեր Տիգրանուհին:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Տիգրանուհուն շուտ այստեղ կոչեցէք:
 Քո պատմութիւնը ահա պընդում է
 Իմ կասկածանքը: Դու շարունակիր:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Այս կերպ հաղիւ հազ մենք ազատեցինք
 Այն աղմըկալից մայրաքաղաքից,
 Բայց հաղիւ թէ մենք շըրջապարիսպը
 Մեր ետև թողինք,—մեր առջև դարձեալ
 Բացում է ահա մի նոր արհաւիրք.
 Արաքսի բոլոր շամբուտ ափերը,
 Մասիսի արձակ և լայնածաւալ

Բոլոր դաշտերը սևացած էին
 Նորաժողով, թարմ զօրագընդերով
 Խըրոխտ համերգի ներդաշնակութեամբ՝
 Նոքա թըմբուկներըն էին դափում
 Եւ ածում փողերը... Կարող թաղաւոր,
 Անխուսափելի է պատերազմը...
 Երբ արագ արագ՝ մըրրկի նըման
 Սըլանում էինք մենք նոցա մօտով,
 Յըրտագին սառսուռ էր անցնում բոլոր
 Իմ ոսկորներին միջով —

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ըսպասիր
 Ի՞նչ եղաւ կինը: Կոչեցէք շուտով:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարող թաղաւոր, այժմ ընդունիր
 Այս գըրութիւնը: Սա կը վըկայէ
 Իմ հաղորդածըս:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Կարդացէք, տեսնեմ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ (կարդում է)

«Անարժան փեսայիս, անարգ բարեկամիս և ուխտադրուժ
 դաշդակցիս...»:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Երկինք ու գետինը վըկայ — ալստեղ
 Արիւնհեղութիւն ես պիտի ա՛նեմ:
 Խըլացել էք դուք: Ի՞նչ անդունդ մըտաւ
 Այն անըզգամը: Կոչեցէք նորան:
 Այժմ եմ միայն ես գըլուխ գալիս՝
 Ինչ խորհուրդ ունէր այն հորիզոնը,
 Ուր բեռում էր նա իւր աչքերը

Արևածագից մինչև երեկոյ:
 Այժմ հասկացայ, թէ ինչու էր նա
 Տառանում այնքան պարզորոշ ասել
 Թէ մեզնից ում է առաւել սիրում—
 Իւր եղբոր թէ ինձ: Մենք ամենեքեան
 Կուրացած էինք մինչև այս րոպէն,
 Որ չը մերկացըրինք նորա կեղծիքը.
 Ո՛վ կը յանդըգնէր այս բանն անել
 Բացի այն գուռոգ օտարուհուցը,
 Որ դեռ ազգից և կախարդներից
 Է ծընունդ առած...

(Մտնում է Տիգրանուհին):

ԵՐԵՒՈՅԹ IV

ԱԺԴԱՀԱԿ, ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ, ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Համեցիր այստեղ:

Մի աչքիս նայիր: Դէ հիմա լըսիր.
 Սա պիտի կարգայ սիրելի եղբորդ
 Սիրելի նամակն: Ուշադրութիւն:
 Դու շարունակիր քո ընթերցումը:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ (կարդում է)

«Ոչինչ խորամանկութեան և խարդախութեան չը դիմես այլ
 ևս, Աժդահակ, վերադ անմեղութեան լոյս ձգելու համար. մեր
 նախկին կապերն այժմ կտրւած են, մեր բարեկամութեան հուրն
 հանգած մոխիր է դառած...»:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Լըսում ես:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Այո:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Լմւ լրար ուրեմն:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ (Կարդում է)

«Աժդահակ, ոչինչ այլ ևս քեզ մնում է անելու, բացի մի բանից. ժողովիր զօրքեր և շտապիր ինձ հանդիպելու, եթէ չես ուզում, որ քո պալատի մէջ յանկարծուստ զլսիղ կանգնեմ: Մնաս բարով, մինչև մեր օրհասական ճակատամարտի օրը: Տիգրան, թագաւոր Հայոց»:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Լրսեցիր դու, կէն:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Լրսեցի, այո:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Եւ լմւ լրսեցիր:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Շատ լաւ լրսեցի:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անառակ դու կին, այս քո բանը չէ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Անառակ... Արքայ, արդեօք ինչ զործով

Այդ զրծուծ կոչման ես արժանացայ:

Ինձ կըշտամբելուց առաջ, թագաւոր,

Ձեր բարկութիւնը պիտի զըսպէիք:

Այժմ ես մի խօսք անգամ չեմ ասիլ

Այդ բանի մասին:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Տեսնում էք սորան,

Այս երկայնահեր փուճ անզգամին...

Այս գալիստոնով, արևըս վըկաց,
 Ես կը ջախջախեմ սորա գլխուխը:
 Արիւն է կաթում իմ սըրտից, ո՞վ կին,
 Սարսփը ինձանից և որոշակի
 Ինձ պատասխանիր: (Առութիւն)

ՀԱՐՊԱԳ (առանձին)

Ըզգոյշ եղբր, կին,
 Մազից է կախած քո գոյութիւնը:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ի՞նձ համբերութիւն, ինձ համբերութիւն...
 Խոստովանիր, կին, եթէ քո կեանքը
 Թանկ է քեզ համար: Մենք բոլորեքեան
 Կասկածում ենք քեզ, քեզ ամբաստանում:
 Դու ես քո եղբոր մեր գաղտնին յայտնել:
 Մերունիներըս ամենեքեան էլ
 Ատելով ատում են անիրաւին.
 Սղբա չեն անիլ, չեն համարձակիլ:
 Միմիայն դու ես, որ նորան այնքան
 Երկըրպագում ես, կարծես երկնային
 Աստածըդ լինէր: Խոստովանիր, կին,
 Հրամայում եմ քեզ թաղաւորական
 Իմ կարող խօսքով:

ՏԻՒՐԱՆՈՒՀԻ

Երբէք թագաւոր:

Մինչդեռ քեզ համար պիտանի էի,
 Վերին եթերում էիք տեղ տալիս
 Եւ ինձ ովսաննա էիք դուք անում,
 Դեռ մի ժամ առաջ իմ ոտի տակն էր
 Ամբողջ Մարաստան. իսկ այժմ... այժմ,
 Մոռացման տալով և իմ ծագումը
 Եւ իմ պատիւը վիրաւորելով,
 Իմ բարձրութիւնից զահալիւթեցիք

Դուք ինձ ճահճացին զարշելի տիղմը:
Ինձանից երբէք ոչինչ չէք լրսիլ
Այդ բանի մասին: Այդ բանի համար
Համբ է լեզուս: Ոչինչ չը գիտեմ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Այս կամակորին
Ձեւը քիչ է, երկինքը վրկայ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Խօսիր, Թազուհի...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Լըռիր, ալեհր,
Այսուհետե դա ձեր Թազուհին չէ:
Այդ արտախտըդ գըլխիցդ հանիր,
Դու պիղծ արարած:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ (հանկուտ դնում է դահի պատւանդանի վերայ)

Համեցէք, արքայ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Դու, դու կըրկնել տաս իմ հրամանը:—
Վերցըրէք սորան: Դուք կը բանտարկէք
Սորան գետնափոր մեր խաւար բանտում:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Օ'հ, մնայ — Անահիտ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Եւ շրջթալակապ
Կը ձըգէք այնտեղ այս անիծեալին:
Թառամի՛ր այնտեղ, տուայտի՛ր այնտեղ,
Գողո՛ղ արարած: Յամառութեամբըդ
Ահա ինչ վիճակ դու վաստակեցիր.
Դու պիտի նեխուես, պիտի քայքայուես

Բորբոսնած հեղձիկ մըթնոլորդի մէջ,
 Յաւիտեան կարօտ դու պիտի մընաս
 Մի լոյս — արեւի, մի հանգիստ ժամի
 Ընկերակիցներըդ կը լինեն միայն
 Ձըզւելի որդներ՝ նազուք մարմնիդ մէջ
 Բազմութեամբ սերած... Մի տեսնեմ ինչպէս
 Ես անգիտանում իշխանութիւնըս
 Աներկիւղ, հըպարտ կամակորութեամբս
 Վերցըրէք սորանս

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Կարող թագաւոր...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Խոստովանւիր, կի՛ն, այլապէս փըրկանք
 էլ չի՛ք քեզ համար: Անողորմելի
 է Աժդահակը:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Աւելի յամառ

է Տիգրանուհին: Տարէք ուր կ'ուզէք:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Տարէք ուր հարկն է (Տիգրանուհուն տանում են):

ԵՐԵՒՈՅԹ Կ

ԱԺԴԱՀԱԿ, ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անիծւես դու, կի՛ն.

Ինձ բոլորովին ուժաստատ արիւր
 Բայց անըզամը ինչ թալիսխանով
 է իմաց արեւ, որ չե՛նք իմացել —
 Ահա հանելուկը, ահա զարմանքը:

2-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Նա հաւատարիմ մարդիկ կ'ունենար
Ծառաների մէջ, մեծափնռ արքայ,
Եւ կարծում եմ ես, որ հարկաւոր է
Հարց ու փորձ անել:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Միթէ մի այլ անձ
Կարող էր գըտնւել իմ ապարանքում,
Որ այդ յանդըգնէր... (երևում է 6-րդ Խորհրդակիցը),
Այս ով է. ահա — սա էլ մոլորւած
Քայլով է զայլս: Իմ մեծ աստուածներ,
Այս թնչ կըրակ էք իմ գըլխին թափում:

ԵՐԵՒՈՅԹ VI

ՆՈՔԱ Է 6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ո՛ւր է մեր լակոսը:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ձեր այն լակոսի
Առաջնորդութեամբ, կարող թագաւոր,
Ամբողջ Պարսկաստան ոտի է կանգնել:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ոտի է կանգնել... Ամբողջ Պարսկաստան:
Ա՛խ, Հարպանդ, Հարպագ: Անիծեան լինիք,
Երազարաններ...

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Երբ հաղորդեցի
Ձեր ցանկութիւնը, թէ կամենում էք
Տեսնել ձեր թռուան, որին իբրը շատ
Կարօտել էք դուք, նա պատասխանեց՝

«Ես էլ եմ նոյնպէս սաստիկ կարօտել
Սիրելի պապիս և յուսով եմ ես,
Որ կ'արժանանամ շուտով ցանկալի
Նորա տեսութեան. և ահա ինչու
Ըշտապում եմ ես դէպի Եկբատան...»:

ԱԺԳԱՀԱԿ

Խօլամիտ, տըխնար երազաբաններ...
Իմ տէրութիւնը քար ու քանդ արին
Իրանց անխնայ մեկնութիւններով:
Յիմար լինիմ ես թէ այսուհետեւ
Հաւատ ընծայեմ նոցա խօսքերին.
Մեր աղէտալի այս պատահարին
Բընիկ պատճառը միայն նոքա են,
Միմիայն նոքա և ուրիշ ոչ ոք:
Ի՛մ սարսափելի այն տեսիլները
Իրազործւում են ահա ճըշտօրէն,
Ամենաշընչին մանրամասնութեամբ:
Այսուհետեւ այլ եւ թող չը շըռայլեն
Իրանց կեղծ, շինծու իմաստութիւնը
Խորհրդաւոր, պերճ աչքակապութեամբ.
Ի՛մ աչքից ընկան. նոքա իմ աչքում
Խաբերաններ են և ուրիշ ոչինչ:
Եթէ չը տանեմ ես մեր վերջնական
Ճակատամարտը, երդւում եմ, բոլոր
Իմաստակները անյապաղ, առանց
Այլեւայլութեան ցըցերի վերայ
Պիտի սեպանան փռչ անիրաւների,
Եթէ յարկալից ձեր դըլուխները
Բան չեն ըմբռնում, ապա ինչո՞ւ էք
Մեկնում առարկած իմ երազները...
Սակայն ի՞նչ անեմ, ճակատիս դուցէ
Այսպէս էր գըրած:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Սաղ կենայ արքայս Միք յուսահատելի,
Մեզ նըման կըտրիճ զինւորներ ունիք,
Ուրեմն ինչո՞ւ պիտի վըհատէք:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ել մի՛ք դանդաղիլ, սիրելիներս,
Գընացէք շուտով և ժողովեցէք
Բազմաթիւ զօրքեր, արքայի անւամբ
Քաջալերեցէք զինւորներին:
Եզուց առաւօտ կամ երեկոյեան
Պատրաստի արէք մի քանի գընդեր,
Որ կարողանանք մեզանից առաջ
Սահմանների մօտ նոցա ուղարկել:
Եւ ձեր բոլորի հըրամանատարը
Ես նըշանակում եմ այս իմ սիրելի,
Իմ քաջ Հարպագին: Դուք ամենեքեան
Հըլու հընազանդ կը լինէք սորան:
Այժմ գընացէք. Հարպագը մընայ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարող թագաւոր, կարծեմ աւելորդ
Չէր լինիլ բընաւ աստուածներին էլ
Այսպիսի դէպքում օգնութեան կոչել:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Այդ լաւ ասացիր: Այսօր չեմ կարող —
Ինձ վատ եմ ըզգում: Եզուց անպատճառ
Ես իմ պալատի տանիքի վերայ
Ձոհ պիտի բերեմ մեր աստուածներին.
Քո քըրմերի հետ ներկայ կը լինես
Արարողութեան: Հիմա ազատ էք:

(Թագաւորի ծիրանին համբուրելով բոլորեքեան հեռա-
նում են բացի Հարպագից):

ԵՐԵՒՈՅԹ VII

ԱԺԴԱՀԱԿ, ՀԱՐՊԱԳ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Նըստիր, սիրելիս:

ՀԱՐՊԱԳ

Շընորհակալ եմ:

Այսպէս առաւել ես պարզ կը լըսեմ
Ինչ որ իմ տէրըն ինձ հըրամայէ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Սիրելի Հարպագ, պարտական մընաս
Թէ Թագաւորիդ քինապահ կարծես.
Ինչոր անախորժ եղած է մեր մէջ,
Բոլորըն այսօր մեծահոգութեամբ
Մուացման տըւի Սիրելի Հարպագ,
Քեզ համար էլ լաւ ակնյայտնի է՝
Ինչ օրհասական վիճակի մէջ է
Քո Թագաւորը և հայրենիքը:
Այժմ իմ յոյսը միմիայն դու ես:
Թէպէտ ինձ նըման դու էլ վըշտահար
Եւ ծերացած ես, և վեր ճակատիդ
Մալեւ են հաստ-հաստ խոշոր կընճիռներ,
Սակայն ոչ տարիք, թէ ցաւ, թէ հոգսեր
Անգօր են եղել երկաթէ կուրծքըդ
Յաղթահարելու և քո յաղթանդամ
Թիկնաւէտ մէջքը կըռացընելու:
Նս հաւաստի եմ—
Մինչև այժմ էլ քո մէջ կենում է
Առիւծային նոյն անվերհեր սիրտը,
Ինչպէս և առաջ, քո երիտասարդ
Բուռըն հասակում, և այդ խոր ընկած
Կրակոտ աչքերից առաջւայ նըման

Կայծեր են ցայտում, ասես խաւարում
Քարայրի միջից վազրի լոյս-աչքեր
Են փայլատակում, թըշնամու ոյժը
Դու պիտի փըշրես, սիրելի Հարպագ:
Այսպէս չէ, ասան... Մօրուքըդ յետոյ
Կ'ողորես, Հարպագ, այժմ ինձ լրաթր:

ՀԱՐՊԱԳ (սթափելով)

Ներքի ինձ, արքայ, ամենախոնարհ
Ներողութիւն է Ձեր ծառան խընդրում
Արեգակնափայլ Ձեր Մեծութիւնից.
Մինչև այժմ էլ շւարած եմ ես
Մանրը, տըխրալի տըպաւորութեան տալի
Մոլորած միտքըս մի բանի վերայ
Դադար չէ անում, այլ նա անհամբեր
Թիթեռի նըման թըռչկոտում է միշտ
Մի աւարկացից դէպի ուրիշը:
Ես անուշադիր էի մանաւանդ
Ձեր վերջին խօսքին, կարող թաղաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ես ասում էի, որ դու կը փշրես
Թըշնամու ոյժը: Այնպէս չէ, Հարպագ:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Մեր աստուծների օգնութեամբ,
Այո, թագաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Քո մի խօստու մոգ,
Սիրելի Հարպագ, սիրտըս շահեցիր:
Այսուհետև դու երկրորդ անձըն ես
Ինձանից յետոյ, դու իմ աւաջին
Խորհրդականը, դու նախամեծար
Իմ բարձակիցը: Հի հա զըղջում եմ,

Որ այն անբանին քեզանից բարձր
 եմ գերադասել. այն փառքին, պատւին
 Արժանի չէր նա: Ըսպասիր այստեղ —
 Քեզ համար, Հարպագ, մի ընծայ բերեմ,
 Մի անգին ընծայ: Երկասյրի շըքեղ
 Մի սուր ես ունեմ: Քեզ է պատկանում
 Նա այսուհետև: Ես շուտով կը գամ: (Գնում է)

ԵՐԵՒՈՅԹ VIII

ՀԱՐՊԱԳԷՍ (մենակ)

Գալարւիր դու, Օձ, ոտներըս լիզիր,
 Շըւայտ բըռնակալ: Բանըդ պըրծած է:
 Թէ զաւակիս էլ կենդանացընես —
 Ես չեմ փափկանալ, սիրտս չի կակղիլ.
 Իմ սիրտըն արդէն բիրդ քար է դառած.
 Նորան ընծաներ և արտասուքներ
 Չեն հալեցընիլ. միթէ անձրեկից
 Կամ թէ սառ ձիւնից ժայռը կը հալւի (մտնում է Աժդահակը)

ԵՐԵՒՈՅԹ IX

ԱԺԴԱՀԱԿ, ՀԱՐՊԱԳԷՍ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Տեսնում ես, Հարպագ, ինչ հըրաշալի
 Մի սուտեր է սա: Ահն երախը.
 Ինչպէս փայլում է, քո պատկերըն էլ
 Ահա վերան է. հիացիր, Հարպագ.
 Պատեանին նայիր: Այս բոլորըն էլ
 Անգին քարեր են. տեսնում ես դու այս
 Երախակալը, տես՝ մի բիծ կամ գիծ
 Կարող ես գըտնել փըղոսկրի վերան:
 Ըսքանչելի՛ է... Առ սուրըդ, Հարպագ,
 Առ և հըրաշքներ դործիր սորանով:

ՀԱՐՊԱԳԻՍ (առնում է սուրը)

Ո՛հ, անասելի քաղցըր է ինձ համար
Այսպիսի անգին էլ էր ըստանալ —
Այն էլ արքայից, Հրաշալի՛ սուր է,
ձիշտ որ հրաշքներ սա պիտի գործէ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Շընորհակալ եմ,
Սիրելի Հարպագ: Այժմ ըշտապիր
Դու պատրաստուելու: Իսկ ես... ես այնպէս
Յոգնած եմ արդէն և տրկարացած,
Որ իսկոյն և եթ կ'երթամ պառկելու (գնում է)

ԵՐԵՒՈՅԹ X

ՀԱՐՊԱԳԻՍ (մենակ)

Ո՛հ, ո՛հ, Աժդահակ. դու ընծաներով
Ինձ չես կախարդիլ. արդէն վրէժժը
Ինձ կախարդել է: Ալեւոր Հարպագն
Քեզանից պատուի — երբէք չաւիտեան:
Այսօր սիրում ես, որ էգուց դարձեալ
Անիծես դու ինձ: Շան բաղդըն այստեղ
Առաւել հաստատ և ապահով է,
Քան մեր վիճակը: Ճանաչում եմ քեզ.
Տէրութեան հիմքըն արդէն մաշեցիր.
Նա պիտի փրկէ, պիտի կործանւի,
Պիտ աւեր դառնայ և այնուհետև
Փըլատականների վերայ վերստին
Նոր, Թարմ պետութիւն պիտի բարձրանայ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՐԱՐԻԱԾ

Տեսարան Ա.

Հայոց զօրքի բանակը. ձիւնախառն հողմ. առաւօտ:

ԵՐԵՒՈՅԹ 1

ԵՐԿՈՒ ՊԱՀԱԿ ԶԻՆԻՈՐԵՐ

2-րդ ՊԱՀԱԿ

Հը՛, այս ցըրտերի հետ լինչպէս ես, տղայ:

1-ին ՊԱՀԱԿ

Ել մի՛ ասիւ, որ բաններս շատ վատ է: Եսպէս էլ բան կը լինի, աղբեր, որ մեր գլխին են դալիս, էսքան էլ նստել, սպասել կը լինի, որ մեզ են սպասել տալիս: Անտէր ձմեռն էլ եկաւ վրայ հասաւ, բուք ու բորան էլ վեր կացաւ... դրուտո մեզ ձիւնաթաղ անելու միտք ունեն, ասուած է վկայ: Ել թուի ու ցախ չը թողինք դաշտերում, անտառում էլ ծառ չը մնաց որ չը կոտորէինք, բերէինք կրակ տալինք, մացաւուտ տեղերը այս ափիս նման դզացրինք. վերջումն էլի մի բան չընկաւ մեր ձեռքը: Զարդւելու ենք, աղբեր՝ մի անգամից ջարդւենք, շանսատակ լինենք. ջարդւելու չենք՝ շուտ թողնենք ու մեր բանին. գործին երթանք. մենք էլ ցաւ ու դարդ ունինք, մեր գլխի ճարը տեսնենք: Թէ չէ սա լինչ է, էսօր սպասեցէք, էգուց սպասեցէք. էսօր էգուց զցելով հինգ ամիսն էլ կերանք, ցրտերն էլ եկան վրայ հասան, մեր ձեռն էլ հէչ մի բան չընկաւ:

2-րդ ՊԱՀԱԿ

Սրան մտիկ արէք, սրան Մի հաբցնող լինի—խելքդ բանի հասնում է, ա մարդ, որ գլխիցդ մեծ մեծ բաներ ես դուրս տալիս։ Մեր թագաւորիցն էլ շատ բան չը հասկանան։ Երեւի հանգամանքները ծուռ են գնում, կամ մի ուրիշ պատճառ կայ, որ բանը գլուխ չի գալիս, չէ՞ Պահ, ի՞նչ փչում է։ Էս վրանները տակն ու վրայ չ'անի, լաւ է։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Է՛, դեռ շատ ես ջահէլ։

2-րդ ՊԱՀԱԿ

Լեզուդ քեզ քաշիր, ասում եմ, թէ չէ կ'ասեմ, որ մեծիդ դէմ հակառակ բաներ ես խօսում։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Մեծի դէմ ո՞վ է հակառակ բաներ խօսում, որ ասում ես. այ տղայ, երազումդ ես, ի՞նչ է։ Մենք ի՞նչ իրաւունք ունինք մեծաւորի դէմ հակառակ բաներ խօսել։ Փառք Աստուծոյ, խելքներս գլխներումս է, ես ջանիցս հօ ձեռ չեմ վեր առել։ Իմ թագաւորը սաղ կենայ. ես ո՞վ եմ, որ նորա դէմ վատ կամ հակառակ բաներ խօսեմ։ Նրա եղնգի կեղտն էլ չեմ դառնալ։ Ես մենակ էն էի ասում, որ մեր նստել սպասելուց օգուտ չը կայ և չի էլ լինելու։ Էս է իմ ասածս, թէ չէ...

2-րդ ՊԱՀԱԿ

Բաս մեր Տիգրանուհին, էն որ մութ բանտում ընկած էս հինգ ամիս է տանջւում հալ ու մաշ է լինում, էդ ոչինչ քեզ համար հաւ։ Սրան մտիկ արէք։ Անիծւած երկրից բաս նա չը պիտի ազատւի նա, որ մեծ թագաւորական ցեղից է, էն տեսակ զրկանքների, չարչարանք է քաշում, էլ մեզ եկածն ի՞նչ, քեզ եմ հարցնում։ Ախար էս էլ մի միտք արա՞ն է։ Թող առաջ նա մի գաջ, թագաւորն էլ միամուխ, մենք էլ միամուկներ, որ յետոյ մի ուրախ սրտով մենք էլ դուրս գանք ու ջարդ տանք անիրաւներին է։ Պատերազմը դու հանաք բան ես իմանում, ի՞նչ է. սա քո տեսած

աքլորակուիւր չէ, բարեկամս Ալքերդ մի անգամ դեռ բաց ուխուի չարած, մին էլ տեսնում ես՝ տոժալով նետը սրտումդ ցցւեց, դու էլ գետնին թաւալ-թաւալ ես գալիս։ Նետն էլ հօ մեծի, պստկի մտիկ չի անում։ Թագաւորին էլ է վեր գցում, զինւորին էլ։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Է՛հ, ի՞նչ ասեմ քեզ։ Լաւ է կրակ անենք, տաքանանք։

2-րդ ՊԱՀԱԿ

Ես էստեղ բան եմ ասում, դու էլի քո էշն ես քշում։ Մի հասկացիր էլի, ախար դու էլ մարդ ես, մարդու որդի ես... Երւանդ զօրավարը գալիս է, տեսնում ես։

(Մտնում են Երւանդ և մի քանի զօրավարներ)։

ԵՐԵՒՈՅԹ II

ԵՐԻԱՆԴ, ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ, ՊԱՀԱԿՆԵՐ

ԵՐԻԱՆԴ

Թագաւորը դեռ չէ արթնացել։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Ինչպէս չէ։ Նորին Մեծութիւնը արեւածագին արթնացաւ և մենակ, առանց թիկնապահների, սոսենու կողմը գնաց։

ԵՐՈՒԱՆԴ

Այս վատ եղանակի՞ն... Նորին Մեծութիւնը մռայլ, տխուր էր։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Այո, մեր Թագաւորը չափազանց մռայլ էր և անհանգիստ։ Նորին Մեծութիւնը մեզ վերայ մտիկ էլ չ'արաւ, ինչպէս սովորաբար նստում էր և ողջունում, այլ լուռ ու մունջ գլուխը քաշ արած անցաւ մեր մօտով։

ԵՐԻԱՆԴ

Բայց դու ճիշտեղից գիտես, որ Նորին Մեծութիւնը սոսենու մօտ գնաց ճեմելու։

1-ին ՊԱՀԱԿ

Թագաւորը երբ շատ տխուր է լինում, միշտ այնտեղ է գնում:
ԵՐԻԱՆԴ

Այս օրւայ եղանակը բոլորիս էլ խրտեցրել է: Նորին Մեծութեան երեւի նոյն բանն է տանջում, ինչի համար մենք այստեղ եկանք խորհրդակցելու:

ՄԻ ԶՕՐԱՎԱՐ

Այսպէս խմբով հէնց երթանք Թագաւորի մօտ:

ԵՐԻԱՆԴ

Ո՛չ, սպասե՛ք, մինչև նա զայ: Պէտք է խանգարել... Ահա նա ինքը. ճիշդ, որ մօայլ է և քայլերը մոլորւած: Նրեւի մի որոշ եզրակացութեան դեռ չէ եկած Նորին Մեծութիւնը: Իսկ և իսկ այնպէս է քայլում, ինչպէս մի շաբաթ առաջ, երբ նա նոյնպէս վերադառնում էր սոսենու մօտից, և մենք այնտեղ սպասում էինք նորան: (Մտնում է Տիգրանը):

ԵՐԵՒՈՅԹ III

ՏԻԳՐԱՆ, ԵՐԻԱՆԴ, ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ, ՊԱՀԱԿՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ

Ողջոյն ձեզ:

ԲՈՒՈՐԵՔԵԱՆ

Ողջոյն:

ԵՐԻԱՆԴ

Ձերդ Մեծութիւն,

Ես զարմանում եմ, որ անտանելի

Այս եղանակին դեռ զբօսնելու

Ախորժակ ունիք:

ՏԻԳՐԱՆ

Ես բոլորովին

Տարակուսւած եմ, սիրելիներդ:

Ձը գիտեմ ինքըս ինչ անեմ լաւ է.
Իմ քոյրը չը կայ, տեղեկութիւն էլ
Ձը կայ նորանից, Բանդապետի տեղ
Կարծես ահռելի վիշապ է հըսկում
Մեր Տիգրանուհուն, որ ոչ մի ընծայ
Կարողանում է կաշառել նորան...
Իսկ ձմերային այս հողմերն էլ
Ինձ ամենեւին մոլորեցրին:

ԵՐԻԱՆԴ

Մտնենք տաղաւար, ողորմած արքայ,
Եւ այնտեղ խօսենք, Դուք շատ դաղրած էք:

ՏԻԳՐԱՆ

Ես կարծում էի, որ Տիգրանուհին
Կ'ազատուի մի օր և այստեղ կը գայ,
Եւ այնուհետեւ մենք էլ սիրտ առած
Թշնամիների առաջը կ'ելնենք:
Իսկ այսօր յոյսըս ամպերում ծածկած
Արեգակի պէս աղօտացել է...

ԵՐԻԱՆԴ

Ողորմած արքայ,

Նոյն խորհուրդըն է մեզ այստեղ բերել:
Աղաչում ենք մենք—հըրամայեցէք
Շուտով ըսկսել ճակատամարտը:
Յետաձգելու էլ հընար չկայ.
Կատաղի ցըրտերն էլ ահա եկան
Եւ դաշտերն էլ շուտով կը ծածկւեն
Ձիւնով. այնուհետեւ պատերազմական
Անյարմարութիւն է առաջ գալիս:
Ինչպէս պատմում են, անտանելի է
Այստեղ ձմեռը. սառնամանիքը,
Բուք ու բորաններ անպակաս են միշտ
Այս միջոցներին: Պաշարեղէնը

Մատակարարում են միշտ անկանոն,
 Հանդերձեղէնի մեծ քանակութեան
 Պահանջ կայ նոյնպէս: Ամենայն բանի
 Կարիք և կարիք: Եւ այս բոլորի
 Հետեանքները շատ բնական են:
 Զօրքի տրտունջը և դանդատները
 Արդէն բացայայտ արտայայտում են՝
 Բոպէից բոպէ սաստկանալով:
 Իսկ Կուրուշն էլ վաղուց է արդէն
 Մեզ մօտիկացել և մեզ է մընում:
 Շուտով նորանից
 Պատգամաւորներ պիտի գան այստեղ
 Ներկայանալու Զերդ Մեծութեան
 Մեր առաջիկայ գործերի համար:
 Նրեի նըման պատճառներն են
 Ըստիպել նորան ճակատամարտը
 Փութացնելու. մեր պարսիկները,
 Ինչպէս յայտնի է, այնքան սովուն չեն,
 Որ կարողանան խիստ զըրկանքների
 Երկար դիմանալ: Կարող թագաւոր,
 Այս բընութիւնը հանգամանքի հետ
 Համաձայնութեան դաշըն է կապել:
 Այս մըռընչիւնը կարծես բասրելով
 Նախատում է մեզ մեր այս քընէած
 Եւ աններելի դրութեան համար:
 Բոլորի դէմքին որոշ կարկում եմ
 Միմիայն մի բան. ըսկսենք շուտով
 Ճակատամարտը. ամենայն կողմից
 Մի ձայն է միայն ականջիս հասնում՝
 «Բսկսենք շուտով ճակատամարտը»:

ՄԻԻՍ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ըսկսենք, արքայ, բանի ուշ չէ դեռ:

ՏԻԳՐԱՆ

Բայց քնչրբս, քնչրբս... Միթէ մենք նորան
Պիտի մոռանանք և բախտի բերման
Խըղճուկին յանձնենք: Բայց եթէ յանկարծ
Այն Աժդահակը ճակատամարտը
Թողնելով փախչի, Եկբատան գընաց,
Միթէ կենդանի կը թողնէ նա դեռ
Մեր Տիգրանուհուն. նա պատառ պատառ
Կ'անէ իմ քըրոջ, իւր քէն ու մաղձը
Թըշառի գըլխին միացն կը թափէ,
Ինչպէս կէս եղած ոխակալ մի օձ:
Ո՞ր մեղքի համար այս անասելի
Տառապանքները նա արտի կըրէ...

ԵՐԻԱՆԴ

Ձերդ Մեծութիւն, Ձեր մի սըխալը
Թող չը կաշկանդէ բիւրաւոր մարդկանց
Կորովի ձեռքերն, ու առաջիկայ
Մեր անելիքը թող չը տարտամի:
Միք թողնիլ այդպէս եռանդուն գործը
Դանդաղի նորից և հիւանդանայ.
Իմացի՛ր, արքայ, որ այս փափազը
Մեր այս քանիսի քըմահաճութիւն,
Կամքը չէ միայն, այլ իմ բերանով
Այժմ խօսում է անդիմադրելի
Անհրաժեշտութիւնը: Միթէ հընդամենայ
Մեր զըրկանքները մեր մի յանցանքը
Դեռ չը քաւեցին: Գովելի է, տէր,
Երբ յօժարկամ զօհաբերութիւն
Են անում անթիւ-անհամար մարդիկ
Մի անձի համար. բայց երբ չափազանց
Մանր են դառնում տառապանքները
Եւ զըրկանքները ըստիպողական,—
Այն ժամանակ, տէր,

Անդիմադրելի օրհասի առջև
Համր է լեզուն և ջանքն անգոր:

(Հեռւից լսում են աղմուկ և ձայներ—սկեցցէ Տիգրանունիո, Տիգրանը
և մերձաւորները զարմացած նայում են հեռու—Վերջապէս երևում է Տիգ-
րանունին՝ ուրախ, բայց նիհար և մաշած, Տիգրանը և Տիգրանունին
գրկախառնում են:

ԵՐԵՒՈՅԹ ԻՄ

ՏԻԳՐԱՆ, ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ, ԵՐԻԱՆԴ, ԶՕՐԱՊԵՏՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ

Իմ անգլին քոյրիկ... այս ի՞նչ ես դառել.
Ի՞նչ չար թալիսման քեզ կարողացաւ
Այսքան փոփոխել: Ո՞ւր են քո աչքերն,
Որ փալլում էին ինչպէս զոյգ աստղեր
Երկնականարում—օ այժմ նոքա
Խոր փոս են ընկել, աղօտացել է
Եւ նոցա լոյսը: Դու այնքան առողջ
Ամրակազմ էիր, իսկ այժմ հրքան
Դու նիհար և թոյլ... Անգլին իմ քոյրիկ,
Քո այդ ժրպիտը թէ իմանայիր
Ո՛րքան ցընծութեամբ է լրցնում հողիս:
Օ՛ երանի թէ պապանձէր լեզուս,
Որ ճարտարախօս իմաստակութեամբ
Քեզ չը յորդորէր գնալ և ընկնել
Իմ արիւնարբու թըշնամու գիրկը:
Ասան, սիրելիս, պատմի՛ր, իմ հոգեակս
Բոլոր տանջանքներըն, որ դու կըրեցիր
Քո եղբօր մեղքով...

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Թանկագլին եղբայր,

Ինչո՞ւ վըշտացնեմ ես ձեր սըրտերը
Անցած տանջանքի պատմութիւններով:

ՏԻԳՐԱՆ

Ո՛չ, ո՛չ աղաչում եմ ես, սիրելիս.
Պատմի՛ր և հոգիս վրէժխնդրութեան
Կըրակով վառի՛ր, որ, ինչպէս կայծակ,
Ես Աժդահակի չար գըլխին ճալթեմ:
Ասան—այն բանտը, ուր փակւած էիր
Խոնամ էր արդեօք, կամ թէ լոյս-արև
Արդեօք թափանցում էր նորա ներսը.
Դէ խօսի՛ր, հոգեակ, ես ըսպասում եմ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Խոնաւ, բորբոսնած ցուրտ էր այն բանտը,
Ուր փակւած էի: Հինգ ամբողջ ամիս
Կարօտ մընացի արեգակի ջերմ մի ճառագայթի,
Իմ կերակուրը—մի կտոր հաց էր,
Եւ իմ խըմիչքն էր մի բաժակ ջուր:

ՏԻԳՐԱՆ

Անէծք, բիւր անէծք Աժդահակի տան:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Անտանելի էր իմ բանտարկութեան
Առաջին ամիսն: Ես կարծում էի
Թէ շուտով մահը վերջնապէս կը գայ
Ինձ հանգիստ տալու: Բայց հետզհետէ
Ես սովորեցի իմ մըթին բանտին:
Բայց իմ սև բանտը միայն մի հատ լոյս
էր լուսաւորում— դա իմ յոյսն էր:
Եւ ես կենդանի էի միմիայն
Այդ պայծառ յուսով:
Ինձ թըլում էր թէ պիտի գայ մի օր,
Երբ ես բանտից պիտի ազատւեմ:
Եւ այն օրն եկաւ— շընորհակալ եմ—
Ձեզանից, բարի, կարո՛ղ ասուածներ:

ՏԻԳՐԱՆ

Եւ մի՞թէ ամբողջ ձեր աշխարանքում
Մի հատ սըրտացաւ, մըտերիմ մի անձ
Զը կար քեզ համար:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ի՞նչպէս չէ, և զբանջիր,
Թագուհիների նախկին թագուհին,
Բարի Անոյշը, այնքան սըրտացաւ
Եւ գըթասիրտ էր, որ ամենայն օր
Բանտըն էր գալիս ինձ այցելելու:
Սիրելի եղբայր, դու չես հաւատալ
Թէ ճիշտն անխիղճ և զազանի սիրտ
Կարող է լինել կընոջ կըրծքի տակ.
Երբ արթուն եմ ես, յանկարծ տեսնում եմ—
Դուռը բաց եղաւ, և նա ներս մըտաւ.
Նա քըրքջում է, նա ծափ է տալիս
Եւ չար ծիծաղում վիճակիս վերան:
«Հը, ասան տեսնեմ»,—նա ծաղրում էր ինձ,
«Նախկին զանգ էր աւելի փափուկ
«Թէ այդ զեռինը...» Բայց լուռ էի ես.
Լուռ հրապարտութեամբ կամենում էի
Ես յաղթել նորան—բայց աւանդ—ունայն:
Հազիւ թէ ինձնից նա հեռանում էր,
Եւ դռան փակը ձըգում էր ետից—
Ի՞մ աչքերիցըս արտասուքները
Հեղեղի նըման դուրս էին թափւում.
Այնժամ յուսահատ կորատում էի
Ես ի՞մ ձեռքերը և մանկան նըման
Հեկեկում, լալիս...

ՏԻԳՐԱՆ

Լըսեցէք սորան,
Բարի ասուածներ: Ես աղաւում եմ

Ձեզնից մի հատ բան—ինձ միջոց տըւէք
 Աժդահակի չար, անըզգայ սիրտը
 Արիւնաթաթաւ ես ցցեմ իմ սուր
 Նիզակի ծայրից. և թող իմ քըրոջ
 Ամեն մի կաթիլ արցունքի համար
 Հարիւր Մեղացի լուռ գետին փռուեմ.
 Միմիայն այդժամ գուցէ հովանայ
 Իմ այրւած սիրտը:
 Սիրելիները՛ս, այսօր կը լինի
 Անվրէպ վախճան և ձեր անախորժ
 Խրտակեցութեան և իմ չարատանջ
 Երկար վարանման: Այսօր կը մաքրենք
 Բանակատեղին մեր վըրաններից.
 Իմ ժիր զինւորներ, կը ջանաք շուտով
 Դուք զինավառել հեծելազօրը
 Եւ հետեակը գընդերի բաժներ:
 Եւ կը հըրամայէք պատերազմական
 Փողերը հընչեն, թըմբուկները զարնեն,
 Ըշտապիր, զնն մեր դաշնակցի մօտ
 Եւ յայտնիր նորան իմ այս վըճիռը:

Երևանդը գնում է: Լսում է փողերի հնչիւնը, Տիգրանը և Տիգրա-
 նուհին կամաց-կամաց հեռանում են:

Տեսարան Բ.

Բլուր. Աժդահակի և մերձաւորների տաղաւարները.
հեռից աղմուկ:

ԵՐԵՒՈՅԹ V

ԱԺԴԱՀԱԿԻ ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐԸ

1-ին ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Կանչիր Աժդահակին. էլ քնելու ժամանակ է:

2-րդ ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Կարող թագաւոր...

3-րդ ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Գուռ, այ տղայ, պինդ կանչիր, ձայնդ փոքր է ընկել, ի՞նչէ:
Շուտ արա:

2-րդ ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Կարող թագաւոր, արթնացէք, թըշնամիները յարձակել են...

1-ին ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Այտեղ եկէք, տղերք. տեսէք Հարպազը ի՞նչ է անում. Կու-
րուշի կողմն անցաւ, մատենիկ գունդը հետեւեց նորան...

(2-րդ Թիկնապա՛նը մտնում է տաղաւարը):

ԱԺԴԱՀԱԿԻ ԶԱՅՆԸ (տաղաւարից)

Սաղաւարտս այտեղ տուր... նիզակս... այնտեղ է, շուտ զրահս
բեր, շուտ արա:

3-րդ ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Մեր տունը քանդուեց, տղերք... Այս ի՞նչպէս են կոտորում:
(Մտնում է Այժահակը):

ԵՐԵՒՈՅԹ VI

ԱԺԴԱՀԱԿ, ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ինչո՞ւ շուտ չարթնացրիք:

1-ին ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Մենք կանչում էինք, թագաւոր, գոռում էինք, բայց...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Պատմեցէք, տեսնեմ այս ինչպէս եղաւ, որ այսպէս յանկարծ, այսքան անսկընկալ...

1-ին ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Այստեղ կրակի մօտ կանգնած տաքանում էինք, յանկարծ լսում ենք մի խուլ աղմուկ բարձրացաւ, յետոյ քանի զնաց նա աւելի և աւելի սաստկացաւ. սկսեցին լսել լաց, կոծ, լարերի ճայթիւն, վահանների կոփկոփիւն... նայում ենք—կոտորածը սկսել է, մերոնց ջարդում են: Մերոնք էլ անհող, անգուման իրանց համար ընկած էին վրաններում, զեռ բոլորովին անպատրաստ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Զօրքերս կէս եղան... անիծեմք չարպագ...

Ինչ եկար գըլխիս, իմ պետութիւնը

Դու կործանեցիր, անօրէն չարպագ...

Անթիւ գընդերըս ջարդ ու փշուր արիք,

Նըզոված Կուրուշ, ատելի Տիգրան...

Դեռ կենդանի՞ են երազաբաններս.

Յըցերի վերայ նըստեցրէք նոցա,

Եւ խկոյն և եթ: Իմ Մարաստանը

Նոքա քանդեցին, աւերակ դարձրին...

Կարող ասուածներ, Ահուրա-Մազդա,

Օգնութեան հասէք, իմ Մարաստանը

Ձեռքից զուրս եկաւ. մըտերիմներըս

Դաւաճանեցին, իմ հարազատըն

Իմ գլմաց ելաւ, ինձ բոլորեքեան

Թողեցին մենակ... Անհամար զոհեր
 Կը մատուցանեմ ես ձեզ. աստուածներ,
 Բարի աստուածներ, օգնութեան հասէք
 Յուսահատ, լրքեալ, անբախտ ծերունուս,
 Աղաչում եմ ես...

2-րդ ԹԻԿՆԱՊԱՀ

Մեր ձախ թիւն էլ անձնատուր եղաւ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Բայց մեր աջ թիւ... տեսնո՞ւմ էք թնչպէս
 Նա ջարդ է տալիս անիրաւներին...
 Այդպէս, իմ քաջեր, զհ հալալ լինի
 Բոլորիդ ծրծած մայրական կաթը:

3-րդ ԹԻՀՆԱՊԱՀ

Կարող թագաւոր, այնտեղ նայեցէք... Տիգրանի զունդը...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Իմ վերջին յոյսը, վերջին իմ յոյսը
 Զարդ ու փշուր եղաւ... Տիգրանի զունդը
 Հեղեղի նման ողողեց, տարաւ
 Իմ անմահներին... մօտիկանում են...
 Շուտով ձիերըս թամբեցէք բերէք.
 Մեր բանը պըրծաւ, մեզ մընաց փախչել
 Գընալ Եկբատան, այնտեղ ամրանալ:
 Պատնէշն էլ անցան: Զիս այստեղ բերէք,
 Ես ձեզ ասում եմ: դուք ո՞ւր էք վազում...
 Դձեք էլ թողեցիք ձեր թաղաւորին,
 Անէ՛ծք բոլորիդ... (Ուլում է փախչել, մտնում է Տիգրանը):

ԵՐԵՒՈՅԹ ԱII

ԱԺԴԱՀԱԿ, ՏԻԳՐԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ

Կանգնիր, Աժդահակ.

Այդ ուր ես ուզում ինձանից փախչել:

Մի՞թէ կարծում ես, որ ազատւելու
 Մի հընար ունիս. այլ ես երբէք
 Քեզ փըրկանք չը կայ: Ջարնըւիր տեսնենք,
 Թէ արքունական խիզախութիւնըդ
 Քեզ դեռ չէ թողել Հարպագի նըման: (Ջարնում են),
 Էլ մի՛ հեռանալ, կամենում էիր
 Արիւնքս թափել, արի ու թափիր —
 Ահա այստեղ եմ: Աղւէսի նըման
 Ի՞նչ ես կըծկւի. զարնւիր... այդպէս...
 (Տիգրանի հարածից Աժդահակը զետին է ընկնում),
 Թաւալւիր այդպէս, սողն, ուխտադրուժ...
 (Հեռւից լսւում են չաղթանակի ձայներ),
 Այստեղ բարձրացրէք, մեր Աժդահակը
 Վեր վեր է թըռչում և պար է դալիս
 Ուրախութիւնից:
 Կեցցէ Հարպագ, կեցցէ Կուրուշ, կեցցէ
 Մեզ զօրք... (Գալիս են Հարպագը, Կուրուշը և զօրքերը)

ԲՈԼՈՐԵՔԵԱՆ

Կեցցէ Տիգրանունի:

ԵՐԵՒՈՅԹ VIII

ՏԻԳՐԱՆ. ՀԱՐՊԱԳ. ԿՈՒՐՈՒՇ, ԶՕՐՔԵՐ:

ԿՈՒՐՈՒՇ

Մի՞թէ խեղճի մօտ մի հաւատարիմ
 Թիկնապահ անգամ չը մընաց այստեղ,
 Որ պաշտպանէր հէզ իւր թագաւորին...
 Թըշւու ծերունի:

ՏԻԳՐԱՆ

Իսկ դու, իմ Հարպագ.
 Դու ինչո՞ւ այդպէս տըխրեցիր յանկարծ,
 Կուրուշն ասենք մեղքանում է դեռ:

Ալեոր պապին, որ անօգնական
Եւ լըքեալ մեռաւ Դու հմ Ես խրղճում:

ՀԱՐՊԱԳԵՍ

Ինձ եմ Ես խրղճում, որ պիտի մեռնեմ՝
Վրէժը սըրտումըս. նա այսուհետեւ
Լեզի կը դառնայ, ինձ ներքուստ կ'ուտէ,
Ես տասը տարի սորան իմ որսըն
Էի համարում:

ՏԻԳՐԱՆ

Սիրելիներըս

Ես ըշտապում եմ դառնալ Արմաւիր.
Մեղացիներից տասը հազարը
Պայմանաւորած աւարս կառնեմ՝
Արաքսի ափում, Գողթան սահմանում
Բընակեցընելու Դուք մընայք բարով:
Յանկանում եմ Ես, որ Մարաստանի
Փըլատակներից բարձրանայ մի ճոխ
Կարող պետութիւն,
Այսուհետեւ ծաղկի և հարըստանայ
Գալիք բարգաւաճ օրերի համար:
Այս զոյգ մատանիս ձեզ ընծայ լինի,
Իբրեւ յիշատակ այս յաղթանակին
Եւ իբրեւ նըշան իմ խորին, անկեղծ
Ծնորհակալութեան:
Ձեռքդ տօւր այստեղ, իմ Տիգրանուհի:
Սիրելի երւանդ, մեզ առաջնորդի՛ր
Դէպի Արմաւիր:
(Տիգրանը զօրքի հետ գնում է, նւագածութիւն.)

(ՎԱՐԱԳՈՅԸ ԻՋՆՈՒՄ Է)

Վ Ե Ր Ջ